

Анатолій Кавун

Міські легенди. Одеса

Історія, написана із заплученими очима

Кажуть, щоб зрозуміти Одесу, треба прожити в ній усе життя. Так і ця розповідь. Її сенс криється в останніх рядках, проте вони не скажуть вам нічого, якщо ви не прочитаєте їх усі.

Міські легенди не вигадують – вони народжуються самі собою. Це смисли, вплетені між рядків, образи, виткані з невидимої вуалі часу, з шепоту вулиць, запахів дощу і спогадів, які зберігають не стіни, а серця тих, хто жив і живе нині.

У всьому світі нас впізнають, нам дивуються. Ми веселі та яскраві, іронічні, а іноді навіть трохи зухвалі. Ми життєрадісні та віримо в майбутнє. Ми даруємо людям свою душу та трохи інше розуміння життя. Хтось називає нас самотніми, хтось вважає занадто наполегливими. Але ніхто, зокрема й ми самі, зовсім не знаємо, що стало тому причиною.

Однак, якщо ви вже почали здогадуватися, не поспішайте, адже можливо, ваші висновки все ще дуже далекі від істини...

Давно... Дуже давно я не був у рідному місті. Дійшовши до свого улюбленого місця, де тепер полюбляють збиратися художники, я відкрив мольберт, поставив стільчик, сів, заплющив очі та став слухати. Звуки міста. Голоси людей, що проходять повз...

Багато хто думає, що, заплющивши очі, ти втрачаєш контакт із зовнішнім світом. Але насправді щойно ви зробите це – перед вами відкриється світ голосів і звуків, світ запахів. Спробуйте – і запевняю вас: ви здивуєтесь, як багато можна дізнатися, зосередившись на відчуттях, які ми так рідко використовуємо в щоденній метушні.

Навіщо я приїхав? Складне питання... Занадто багато років минуло відтоді. Водночас я завжди знав, що одного разу це станеться. І ось я знову тут. У місті, в якому я все втратив... і зміг знайти себе знову.

Попри великий потік людей, які проходили повз, я знав, що тут, у цьому місці, зможу, немов на безлюдному острові, залишитися наодинці зі своїми думками та спогадами.

Ніхто з тих художників, які сиділи неподалік, і тим паче з пішоходів, які проходили повз, ніколи б не впізнав у мені того самого, вічно замазаного фарбою хлопчиська. Того, який багато років тому щодня бродив містом у пошуках художників, які самотньо сидять і малюють. Приходив і дивився, вбирав – і насолоджувався кожним рухом олівця чи пензля, якими малюють портрети, пейзажі, місто...

Пам'ятаю, як підбирав уламки списаних олівців, майже порожні баночки та тюбики від фарби. Іноді випрошував часто зім'яті чи надірвані аркуші, але частіше крав нові та малював, малював, малював...

А ще ніхто не впізнає в мені художника, картини якого виставляються в багатьох галереях світу. Я ніколи не з'являвся в пресі – можливо, саме для того, щоб одного разу повернутися сюди, відкрити мольберт і розчиниться в емоціях минулого...

* * *

Сьогодні був саме той день, в який багато років тому я вперше побачив її. Та ось тепер я вперше сидів перед мольбертом, намагаючись відновити стертий часом образ. Не знаю, як довго я був занурений у спогади, але в якийсь момент розплющив очі та зробив перші боязкі начерки.

За весь цей час я жодного разу не зміг її намалювати. Щоразу, стаючи перед полотном, я не міг чітко згадати її обличчя. Тільки очі! Але я не хотів домислювати – хотів відтворити її образ цілком. Тому й не починав! Знав, що тільки сидючи тут, я зможу закінчити те, що все життя боявся почати...

Коли я малюю, світ навколо ніби перестає існувати. Я немов впадаю в сон, прокинувшись після якого, бачу перед собою своє

чергове вже готове творіння. Так і тепер, взявши в руку пензель, я став Її частиною. А Її образ, за яким я гнався у спогадах, нарешті перестав від мене вислизати. І ось тепер, через стільки років, я бачив Її так ясно, ніби Вона стояла переді мною, як тоді, в той самий день.

Яскраві великі виразні очі, в яких начебто відбивалися одразу небо, місто, люди – все, що нас оточувало. Я ніколи не міг зрозуміти, скільки Їй років. Щоразу Вона була невловимо різною. Коли сміялася та веселилася, а з очей ніби світило одеське сонце, – здавалося, Їй двадцять п'ять. А коли сумувала, в них з'являлася мудрість і вік, зовсім несумісні з Її образом. У Неї було стільки відтінків, що мене не полишало відчуття спілкування одночасно з кількома людьми.

Але зараз я зобов'язаний зібрати всі Її образи в один. У той самий, який дедалі виразніше проступав на полотні з кожним дотиком мого пензля. Я чекав цієї миті багато років, але тепер щосили намагався не поспішати. Хотів розтягнути й малюнок, і сам візит – хоча б на кілька днів. Я знав, що щойно закінчу портрет, у мене з'явиться бажання виїхати, бо радість зустрічі з рідним містом затмарювала неминучість – у незліченних варіантах долі не було жодного, в якому я б зміг побачити Її знову. І хоча я завжди розумів, що то був Її вибір, мені ніколи не ставало легше від цієї думки.

* * *

Пам'ятаю, як уперше зустрів Її. Мені було близько десяти, і я був безпритульним. Бродив вулицями міста та займався всім, чим і належить займатися дитині з вулиці: задирався, бився, трохи крав фрукти на Привозі. Коротко кажучи, складалося враження, що у життя були на мене не найкращі плани. Втім, які ще можуть бути варіанти в того, хто в дитинстві втратив рідних і залишився один? Загалом вибір у мене був невеликий.

Того дня я, як зазвичай, збирався спочатку поласувати чимось смачненьким на базарі. А потім хотів піти до художників, які завжди гав ловили, поки я тихо підкрадався ближче, крав у них фарби – і потім сміявся, спостерігаючи, як вони спантеличено шукають їх навколо.

Але схоже, у цього дня були на мене свої плани.

Коли продавчиня у фруктовому ряду відвернулася, щоб сказати щось сусідці, а я потягнувся за грушами, хтось міцно взяв мене за руку. Я хотів був вирватися, але не тут-то було. Цей хтось, не відпускаючи моєї руки та тримаючи за плече, провів мене до виходу з рядів, сів переді мною – і простягнув мені ту саму грушу. Ту, яку я так і не встиг вкрасти.

Це була дівчина. На вигляд років з двадцяти п'яти. Хоча що я міг знати про вік, будучи десятирічним хлопчиськом? Я взяв грушу, а Вона раптом посміхнулася та сказала, що це ще не все, і простягнула мені маленьку баночку з фарбами. Я здивовано потягнувся за нею, але Вона притиснула баночку до себе та сказала, що просто так не віддасть. «Це буде обмін, – сказала Вона. – Тобі більше не доведеться красти ані фрукти, ані фарби, але в обмін я хочу, щоб ти малював».

Мені вперше хтось взагалі щось запропонував просто так. В її очах було таке тепло, що в мене всередині почали прокидатися ледь помітні, але дуже добрі спогади з далекого дитинства. І хоча одна частина мене хотіла втекти, інша ніби приросла до землі. Вона дивилася на мене, я на Неї. І ми обидва мовчали...

Потім Вона посміхнулася і сказала, що хоч я і важлива персона, але провести весь день, сидючи на тротуарі біля базару, – не зовсім те, що входить у її ранкові плани. І ми кудись пішли. Пам'ятаю, спочатку було страшно. Я боявся, що Вона відпустить мене, – і все це зникне, як сон. Тому обійняв її та міцно, дуже міцно притулився. Здавалось, я був готовий зникнути разом із цим сном, аби тільки більше ніколи не лишатися наодинці з собою.

Вона привела мене до парку Шевченка – до того самого місця, де часто збиралися по двоє-троє художників, які малюють море, порт. До тих самих художників, у яких я неодноразово крав фарби. «Почекай тут секунду, – попросила Вона. – Я зараз дещо принесу». Вона відійшла. А я стояв і чекав, знаючи, що ніщо в цьому світі не зможе зрушити мене з місця.

Але раптом збоку хтось крикнув:

– Ось він! Це він краде в нас фарби!

Я обернувся і побачив міліціонера, який біжить у мій бік, і одного з художників – того самого, хто частіше за інших

потерпав від моїх для нього явно не дитячих витівок. Він упевнено показував на мене.

В одну мить я забув усе... Я по собі знав, що буває, коли міліція ловить дітей, які втекли з інтернату. Особливо якщо втекли під час навчання без дозволу, та ще й з покражею. Так, я просто взяв пару майже порожніх тюбиків фарби. Але розуміння болю та принижень, які чекали на мене за це, не залишало шансу залишитися на місці. Я рвонув. Біг щосили світ за очі, поки не перестав чути голоси переслідувачів у себе за спиною.

Напевно, не дивно, що в результаті цієї погоні я опинився у своєму таємному місці серед дерев на Ланжероні. Там я часто ховався, коли хотів побути наодинці чи тікав попри можливе покарання.

І тут я згадав Її... Було нестерпно боляче. Вперше за багато років я тримав за руку людину, яка нагадала мені про щось забуте, добре, майже нездійсненне з дитинства. Я сидів і плакав, дивлячись крізь сльози на інших дітей – як вони граються з батьками на пляжі, як купаються з братами чи сестрами. Скільки я пробув у цій, на жаль, надто знайомій самоті, сповненій болю й туги, не пам'ятаю.

Але несподівано поруч присіла Вона. Обійняла і, не кажучи ані слова, притиснула до себе. І біль кудись пішов. Не одразу, але пішов. Кудись далеко – за морський горизонт. Так ми й сиділи поруч, дивлячись на море та слухаючи чайок і прибіїв...

А через якийсь час Вона, мов і не було нічого, запитала, чому Вона повинна за мною цілий день бігати. І тим паче тягати з собою це! І показала на мольберт, що стояв поруч. Простягнувши мені фарби, Вона сказала, що досить їх красти, та, напевно, настав час спробувати те, для чого вони насправді призначені.

Я не став із Нею сперечатися – і не тому, що любив малювати, а тому, що це казала Вона. Людина, поруч із якою світ ставав зовсім іншим. Тому що, дивлячись Їй в очі, я бачив відображення майбутніх подій, які тоді ще не міг усвідомити. Проте знав одне: я маю робити те, що Вона каже.

Я підійшов до мольберта, взяв пензлик і фарби... А Вона в цей момент обійняла мене ззаду та тихо прошепотіла на вухо:

– Давай, мій маленький художник. Я в тебе вірю. Фарби та фрукти з мене. А коли ти намалюєш свій перший пейзаж, ми знову зустрінемося.

До мене не відразу дійшов сенс цих слів. Але коли я обернувся, Її вже не було. Вона пішла – так само раптово, як і з'явилася. А я стояв, ніби загіпнозований. Здавалося, Вона все ще поруч. Просто стоїть за моєю спиною. І чекає. Чекає, коли я почну малювати.

І я малював... Днями, тижнями, місяцями. Я приходив туди в різний час – вранці, ввечері, навіть уночі. Та щоразу в моєму таємному місці на мене чекали мольберт, фарби та свіжі фрукти. Все було на місці. Все, крім Неї. Чи шукав я Її? Ні. Тому що кожного разу, підходячи до мольберта і беручи в руку пензель, я ніби відчував Її обійми. Її руки на своїх плечах. Її тепло, яке, здавалося, нікуди не зникало.

Тому я малював. Весь свій вільний час. Тому що тільки тоді я відчував, що по-справжньому живу. Що по-справжньому щасливий.

А ще... у мене ніколи не виходив пейзаж. Жоден. До певного моменту.

* * *

Від думок мене відвернув тихий голос з легким покашлюванням. Я немов виринув із потоку спогадів – і побачив на полотні перед собою Її обличчя. Хоча, мабуть, ще не обличчя... поки що тільки очі. Ті самі очі – особливі, неповторні. Ті, що завжди висвітлювали Її обличчя, сперечаючись у яскравості навіть з одеським сонцем. Уперше за багато років я дивився Їй в очі. Вони вийшли напрочуд живими. Такими живими, що серце тужливо стиснулося. Але голос за спиною ставав дедалі наполегливішим.

– Вибачте, що відволікаю, – голос не відставав, і я знехотя відірвав погляд від полотна. Повернувшись, побачив старого, який сперся на тростину. Він стояв зовсім поруч і дивився на мій ескіз – ще не закінчений, але вже сповнений сенсу.

Я дивився на старого, а він так само не відводив погляду від картини.

– Не продається, – сказав я, виходячи зі ступору та намагаючись пожартувати.

Старий мовчав, а потім, так само не відриваючи погляду від полотна, тихо запитав:

– Вибачте... Ви знали її?

– Так, – відповів я. – А що?

– Річ у тім... – пробурмотів він і запнувся. – Ви... не могли б почекати? Я скоро повернуся. Будь ласка, не йдіть. Мені потрібно вам дещо передати.

Він скоро пішов алеєю, і я, злегка ошелешений, провів його поглядом. «Божевільний старий», – подумав я. Але ж я однаково нікуди не поспішав.

Уся моя увага була звернена на ці перші, але такі важливі для мене начерки. Я б не сплутав її очі ні з чікими іншими в цьому світі. Багато років я підсвідомо шукав їх у поглядах людей, що проходили повз мене. У різних містах, у різних країнах... Але ні в кого не було її очей.

Я сів на лавку, що стояла поруч, – трохи відсторонено, аби збоку насолодитися поглядом, який пронизливо дивився на мене з полотна.

– Ну привіт... – вирвалося в мене. Я посміхнувся, згадавши, як зрідка подумки розмовляв із Нею, ділячись важливими моментами свого життя.

Але в цей момент звук трамвая, що проїжджав повз, вирвав із пам'яті черговий фрагмент.

* * *

Мені було вже шістнадцять. Я йшов вулицею весь у фарбі – розбурханий, невиспаний, але щасливий. За ці шість років я навчився малювати все... крім пейзажів. Вони наполегливо й уперто вислизали від мене, ніби навмисне не бажаючи піддаватися. Я вкладав у них усе: натхнення, старання, душу... Проте результат завжди був не той. І от сьогодні – саме сьогодні, в день, в який я її зустрів багато років тому, сталося те, чого я чекав усі ці роки. У мене нарешті вийшов перший справжній пейзаж.

Думки кидалися в моїй голові, і я не міг всидіти на місці, тож вирішив віддихатися та пройтися вуличками міста. З внутрішньої ейфорії мене вирвав пронизливий сигнал трамвая.

Схаменувшись, я усвідомив, що стою на рейках, а за кілька секунд опинюся під колесами вагона, що мчить на мене. Я навіть побачив водія, який щось мені кричав і всім виглядом показував, що відчайдушно тисне на гальма, але вже не встигає нічого зробити.

Врятувала мене чиясь рука – вона різко зупинила мене, ухопивши за плече, і відкинула назад. Я втратив рівновагу та впав на спину, але та ж рука встигла мене підхопити, не давши вдаритися головою. Трамвай із гуркотом пронісся повз. А я, все ще приголомшений, сів на бордюр. Поруч присіла Вона. Я дивився на Неї та не вірив своїм очам. А Вона, наче і не було нічого, ніби й не минули ці шість років, запитувала, чому всі наші зустрічі закінчуються посиденьками на тротуарі. Чому Їй постійно треба щось кидати, щоб мене рятувати? Хто мені пере вічно забруднені фарбою штани? І взагалі, що я собі думаю, кидаючись під трамваї?

Я дивився на Неї та боявся поворухнутися. Вона нахилилася та прошепотіла мені на вухо, що поспішає, та якщо я за ці роки розучився розмовляти – то, можливо, варто Їй прийти трохи пізніше, коли я знову навчуся?

Я схопив Її за руку і сказав:

– Ні, не йди. Я намалював його! Свій перший пейзаж.

– Та невже? – усміхнулася Вона так, наче знала це і без мене. – Але якщо вже ти згадав, що вмієш розмовляти, то, можливо, напоїш мене чаєм і розповіси, як у тебе справи?

Мені здавалося, що ми гуляли та базікали, не замовкаючи. Але, озираючись назад, я розумію: розмовляв тільки я. А Вона уважно слухала. Я хотів Їй розповісти, як почав малювати, якими були мої перші роботи, та все те, що сталося зі мною за ці роки.

Вона слухала – уважно, мовчки. Але всередині я відчував: Вона вже все знає. Кожну деталь. Кожен біль. Кожну радість. Усе, що відбувалося зі мною весь цей час.

Вона дивилася на мене, та Її очі, й світло, що виходило з них, немов загоювали всі ті негаразди, які випали на моєму шляху.

У мене завжди було відчуття, що всередині я – як розбите дзеркало. Доля, дитинство в інтернаті, все те, що довелося пережити, не давало мені по-справжньому розкритися в тому, що я полюбив

ще дитиною. В тому, до чого зміг дійти тільки завдяки Їй. Але зараз під її поглядом мені здавалося, що всі розсипані осколки мого внутрішнього світу збираються в одне ціле!

Ми довго гуляли, і я навіть не помітив, у який момент взяв Її за руку. Як хлопчисько – той, хто не хоче дорослішати та хоче трохи побути поруч із тим, хто нагадує про дитинство... про те дитинство, якого в нього ніколи не було. Щоб хтось провів шляхом у майбутнє, яке так лякає кожного в цьому віці...

І Вона привела... Так, так, саме так і сказала: «Заходь, нам сюди». Я знав це місце, але навіть не помітив, як ми сюди прийшли, – так захопила нас розмова. Я зупинився трохи здивований: навіщо ми тут? А Вона, посміхнувшись, легко підштовхнула мене вперед і сказала:

– Ти, здається, забув, хто тут ставить запитання.

Художка. Греківка. Так її називали всі. Місце, де навчалися художники та скульптори. Місце, повз яке я проходив із побожністю та затаєною мрією.

Вона впевнено вела, вірніше – проштовхувала мене коридорами. Ми завернули за ріг, піднялися сходами – та різким рухом Вона буквально заштовхнула мене у відчинені двері якогось кабінету.

Переді мною за столом сидів той самий художник. Той, що колись нацькував на мене міліціонера. Я остовпів.

– Сідайте, – сказав він, не піднімаючи очей.

– Ні, я постою, – пробурмотів я, не розуміючи, що я тут роблю і що буде далі.

Він глянув на мене і, явно не впізнаючи, байдуже вимовив:

– Ну гаразд... Я все одно поспішаю. А питання щодо вас було вирішено вже заздалегідь. Приймальна комісія одноголосним рішенням зарахувала вас у студенти. З першого вересня можете братися до занять.

Поставив якийсь підпис, а потім додав, уже трохи тепліше:

– Дякую, що надіслали ваші роботи. Для ваших років це чудово. Особливо ваш пейзаж.

– Але... Але я ж...

Я хотів сказати, що нічого не надсилав. Втім, відвівши погляд від нього, застиг. Переді мною були всі мої роботи. Всі ті, що я малював у тому самому місці на Ланжероні. І той самий пейзаж. За-

вершений лише кілька годин тому. Він стояв просто переді мною – на тому самому подарованому Нею мольберті.

Мабуть, він чекав від мене ще хоч якихось слів. Проте, не дочекавшись, спокійно сказав:

– Талановиті художники часто небагатослівні.

Потім, немов підбиваючи підсумок:

– Якщо вам і справді більше нічого додати – я буду радий бачити вас серед своїх студентів. А зараз... вибачте, я дуже зайнятий.

Він підтвердив сказане легкою посмішкою та кивком у бік дверей – ясно даючи зрозуміти, що мені вже час.

Я позадукавав, вийшов із кабінету... потім із будівлі... Так, це була моя мрія. Саме та, до якої я йшов усі останні роки. Але тепер думки були зовсім про інше. Де Вона? Я обвів поглядом двір, вулицю, будівлю... Ані всередині, ані зовні її не було. Вже майже знаючи відповідь, я все ж таки повернувся та зазирнув до кабінету. Чоловік усе ще сидів за столом, зайнятий якимись паперами.

– Вибачте, – запитав я, – ви не бачили жінку, з якою я прийшов?

Він здивовано підняв брову:

– Вибачте, але... ви були самі. Нікого з вами не було.

* * *

Голос літнього чоловіка, який повернувся, знову висмикнув мене зі спогадів:

– Я вас не сильно затримав?

– Та ні... я зовсім не поспішаю, – автоматично відповів я, насилу виринувши зі своїх думок.

Він присів поруч на лавку та довго дивився на портрет.

– Знаєте, – тихо промовив він, – я думав, усе це піде разом зі мною. Думав, що так і не дізнаюся, що ховалося в цих очах. Вважав, що все це – просто стареча маячня. Але ви... Ви – жива людина. Ви знали її. А значить... значить, усе це – правда.

Я ще більш здивовано глянув на нього – і тільки тоді помітив, що в руках він тримає велику, навіть можна сказати, громіздку скриньку. Вона мала такий вигляд, ніби їй не один десяток років. Щось у ній було... дивне. Ніби сама по собі вона вже зберігала історію, яку боялася розповісти вголос.

– Ви знали її? – запитав я, вловивши, як його погляд немов застиг на портреті.

– Я? Ні... – тихо відповів він. – Я не знав її. Але вони – вони всі її знали.

Він зробив паузу, а потім, трохи нахилившись уперед, поклав руку на скриньку:

– ...а завдяки їм дізнався і я.

– Я вас не розумію, – сказав я, дивлячись на нього в безмежному подиві.

Він не одразу відповів. Спочатку подивився мені в очі, потім кудись убік, наче за деревами намагався побачити те, що давно минуло. І нарешті ніби ненароком поставив запитання:

– Ви знаєте, що он там, у тій стороні, розташований Головпоштамт?

– Знаю, – кивнув я. – Кілька разів бував там, марки купував. Але до чого тут він?..

– Дуже до чого... – тихо відповів він. – Багато років я пропрацював там прибиральником. Звичайна робота... Ніч, порожня зала, рідкісні шерехи паперів... Але одного разу я знайшов коробку з незапитаною поштою.

Він на мить замовк, немов перевіряючи, чи готовий я почути те, що він збирається розповісти.

– Вона трохи відрізнялася від інших. Здебільшого всі такі листи сортуються за адресатами, за вулицями, за індексами. А ці були без адреси. Майже...

Він поклав долоню на кришку скриньки, ніби в ній зберігалось щось, що змінило все його життя. Потім подивився на мене.

– Я показав її начальнику, – продовжив він, – але той навіть не став заглядати всередину. Кинув погляд на маркування коробки – там було написано «Без адресата», – і махнув рукою: викидай, мовляв, усе, що з таким написом. Наче це було просто сміття.

Він стиснув кришку скриньки трохи міцніше, наче досі не міг повірити, що все могло закінчитися тоді в одну хвилину, одним байдужим жестом.

– Але я не викинув, – тихо додав він. – Не зміг... Це ж чийсь долі, мрії, надії... Хтось мав їх зберегти. Я взяв їх додому і вже там відкрив перше... потім друге... – він замовк на мить. – Багато років

я переріхував їх знову і знову. І в мене з'явилася мрія: одного разу зустріти Її. На жаль... мрія так і не втілилася. Проте я зміг зустріти вас. А значить, доля цих листів тепер у ваших руках. Тепер вони всі – ваші. А мені... мені, напевно, вже час. Я занадто довго чекав на вас.

Він поставив поруч зі мною скриньку і поклав зверху поживк-лий від часу лист.

Я взяв цей перший лист... Усе в ньому казало про те, що він набагато старший за мене. Папір, вицвіле чорнило, вигини часу... Але моя цікавість не дозволяла занадто довго розглядати зовнішній вигляд. Я поспішав дізнатися, що ж усередині.

Обережно діставши з конверта складений учетверо аркуш, я розгорнув його – і... не одразу повірив тому, що побачив.

На старому, поживклому від часу папері був Її портрет. Олівець, нехай частково стертий часом, передав погляд з такою ж точністю, яку я намагався вкласти у свій ескіз. Це були Її очі. Ті самі, які дивилися на мене з мольберта, що стояв поруч. Я б їх не сплутав ані з чим у цьому світі. Але як? Як у листі, який, за відчуттями, був старший за мене на десятки чи більше років, міг опинитися Її портрет?

Її погляд із цього тендітного, майже розсипчастого аркуша, здавалося, з легкою посмішкою, викликав спогад про ту саму третю – і останню – зустріч.

* * *

Пам'ятаю, як складав свій останній іспит у Греківці. А потім – як прийшов за документами. Мені вручили конверт із дипломом і якоюсь купою інших паперів, формулярів. І сказали:

– Ви один із найталановитіших студентів за весь час навчання. Ми впевнені: про вас ще не раз почують.

А що я? Я кивнув, подякував. Але всередині раптом зрозумів: я зовсім не знаю, що далі. Так, я любив малювати. Так, мені казали, що в мене хист. Втім чи розумів я, куди йти? Як бути далі? Ні. Не розумів.

Виходячи з будівлі, в якій провів кілька останніх років, тримав у руках конверт із дипломом і паперами. Кого я побачив? Навпроти

входу, спершись на дерево, стояла Вона. Чи здивувався я? Навіть не знаю... Несподівано всередині спалахнуло відчуття, ніби я весь цей час чекав саме цього моменту. Що вийду – і зустріну Її. І так ми стояли та дивилися одне на одного.

Що було далі? Складно сказати... У мене вже було багато друзів. Були наставники, були вчителі, були навіть шанувальники мого таланту. Але Вона була кимось іншим. Рідним. Тією людиною, яка побачила в мені не того, ким я був, а того, ким міг би стати.

Тією людиною, яка не просто намацала мій шлях, а провела мене ним, ведучи за руку крізь страхи, сумніви та самотність.

Я бачив Її всього кілька разів у житті. Але ближчої та ріднішої людини у мене не було ніколи. Я підійшов до Неї, обійняв і сказав: «Дякую». А вона посміялася та сказала, що спасибі до чаю не найкращий варіант. І ми, як і минулого разу, пішли пити чай.

І так, як завжди, Вона багато питала, а я багато розповідав. Я знав, що немає сенсу ставити Їй запитання. Бодай, можливо, все, що я хотів про Неї знати, я вже знав. Розумів... відчував... Ми провели разом цілий день. Але все, як відомо, має властивість закінчуватися.

І ось Вона сказала:

– Тобі вже час...

Я знав, чим закінчуються ці слова. Знав, що наступить за ними. І спробував заперечити. Сказав, що тепер у мене попереду все життя, і я нікуди не поспішаю. Вона насупилася з легкою посмішкою – так уміла тільки Вона – та суворо запитала:

– Ти що, хочеш зі мною посперечатися?

Я знав, що ні. З самого дитинства знав. Тому просто подивився на Неї та тихо запитав:

– Куди ж я поспішаю?

– А ти озирнися, – відповідь пролунала через ту ж загадкову усмішку.

І в цей момент я раптом зрозумів. Ми стояли на вокзалі. Просто поруч із вагоном. Я так захопився розмовою, що не помітив, як ми сюди прийшли.

– Тобі вже час...

Вона вручила мені мій же конверт із Греківки, обійняла та майже заштовхнула у вагон. «Проводжальники залишають вагон», – бадьоро сказала провідниця та зачинила переді мною двері.

– Але мені... Мені туди... – пробурмотів я, збентежений тим, що відбувається.

– А ваш квиток свідчить про протилежне, – суворо вимовила пані у формі, що з'явилася, немов із нізвідки, і безапеляційно підштовхнула мене в прохід. – Двадцять п'яте купе. І, будь ласка, не робіть мені нерви.

Вона зміряла мене підозрілим поглядом, примружилася і, вже йдучи, крикнула вслід:

– У вагоні не пити! Ясно?

Я сів на своє місце та довго дивився на конверт. Великий, щільний, теплий від моїх долонь. Відкрив... А там крім диплома лежав ще один лист. Запрошення. До Лондона. У знамениту Лондонську академію мистецтв. Мені дякували за надіслані роботи. Писали, що я зарахований. Що все оформлено. Що мені призначено стипендію. І що вони чекають.

З перших днів навчання я міг лише мріяти про таке... та ні, навіть мріяти не міг.

А тепер... це було реальне. Справжнє. В моїх руках.

– Хто ж ти?

* * *

Я прокинувся від останнього спогаду. І, майже не дихаючи, почав відкривати листи. Один за одним.

І читати. Читати. Читати... Кожен.

Адже у всіх цих рядках звучали голоси тих, хто знав її голос. І в кожному з них люди описували свою долю та казали спасибі то незвичайній дівчині, то жінці, то бабусі. Героїні всіх цих листів були різні – різного віку, різних років і періодів існування міста. Але це завжди була Вона. Щоразу Вона з'являлася в житті тих людей. Допомогала – і зникала... Зникала назавжди, залишаючи по собі лише нескінченну вдячність за життя. Життя, які рятувала, які оберігала, які направляла...

Десятки, сотні листів. І ніхто не намагався дізнатися, хто Вона. Ніхто не намагався пояснити собі... Адже всі насправді, як і я, у глибині свого серця розуміли, ким Вона насправді була. Це були просто листи подяки їй!

Хтось був, як і я, художником чи поетом, хтось лікарем чи вченим, хтось інженером... Підлітки, дорослі люди, люди похилого віку та навіть діти. Деякі листи були написані десятки років тому. А деякі – понад століття тому...

Я більше не хотів ставити собі те запитання, на яке у мене завжди була відповідь! Вона, як спалах, три рази з'явилася в моїй долі. Була для мене найріднішою людиною. І в кожному листі були ті самі слова, які в глибині свого серця я вимовляв, щоразу думаючи про Неї!

Кожен із цих листів був живим свідченням того, що я не збожеволів. Кожен останній рядок, написаний невідомими мені людьми, звучав в унісон – у серцях, між якими пролягали нескінченність і час. Але всіх їх пов'язала Вона. В один подих. В одну подяку. За життя. За долю. За щастя – кохати та бути коханим. За подаровану надію. І за шанс... бути!

Наприкінці кожного листа – лише два слова. Два однакових слова, написаних різними руками в різний час різними почерками.

«Спасибі, мамо».

А на кожному конверті, там, де зазвичай пишуть адресата, значилося одне й те саме ім'я:

«Одеса. Мама».

Я озирнувся, але на лавці сидів лише я сам, і на колінах лежала скринька з листами.

* * *

Вранці почався новий день. Для кожного свій. Десь в аеропорту я стояв останнім у черзі на реєстрацію. А десь у лікарняній палаті біля ліжка нікому не відомого старого сиділа жінка, тримала його за руку.

Він дивився на неї з тихою вдячністю, а в її найкрасивіших у світі очах відбивалося все його життя...

Десь починався дощ. Перші краплі падали на портрет. Той самий – намальований мною. Той, який я не наважився взяти з собою. Адже Вона, зображена на ньому, була душею цього міста і не могла його покинути. Навіть у вигляді малюнка.

Краплі дощу м'яко змивали акварель із полотна, а я останнім підіймався трапом літака. Простягаючи квиток, обернувся і кинув останній погляд на місто, яке любив найбільше у світі. А коли повернувся, відчув, що хтось обійняв мене ззаду та прошепотів на вухо рідним голосом:

– Привіт, мій маленький художнику... Я була дуже рада тебе бачити. Знаю, ти виріс – і став таким талановитим, яким я завжди мріяла тебе бачити. Відвідуй мене ще. Я буду чекати...

Я не став обертатися. Знав: нікого не побачу. Просто стояв. Мовчки.

Стюардеса м'яко взяла з моїх усе ще простягнутих рук квиток і паспорт громадянина іншої країни та, ледь усміхнувшись, запитала:

– Чоловіче, так ви додому летите... чи ні?

Я подивився на неї. Потім на місто за своєю спиною. І тихо відповів:

– Ні. Я вже вдома...

Двері літака вже зачинилися, а я все ще стояв на трапі. Стояв – і розумів: я повернувся. Повернувся до Неї. Повернувся до себе.

Повернувся в місто, яке ми всі кличемо мамою. В місто, яке змінює нас.

Яке дає нам сили. Таланти. Яке відпускає... Але завжди – чекає. Як мама.

* * *

Так само капав дощ. Соборкою йшла жінка, тримаючи дитину за руку. Художники закривали свої картини, та тільки один стояв під дощем з уже майже повністю розмитим малюнком.

Дитина підвела голову й запитала жінку:

– А ти коли-небудь літала на літаку?

Вона посміхнулася і, присівши поруч, сказала:

– Я – ні. Але ти одного разу полетиш. Я тобі обіцяю!

Вона присіла поруч із ним навпочіпки та сказала, що все життя завжди в наших руках, треба тільки не боятися мріяти!

Чи впізнав хто-небудь цього хлопчиська, який ще нещодавно просив гроші на сусідньому перехресті, а тепер ішов вулицею, притуливши до грудей книжку з медицини – саме ту, що нібито випереджала його вік, але визначала долю?.. Навряд чи.

Адже кожен, хто проходив повз, не міг відірвати погляд не від нього... А від очей. Від тих самих – прекрасних, глибоких, у яких відбивалися ми всі.

Адже для всіх нас Вона – мама...

Р. S. Хто Вона? І де ви могли її зустріти? Серед рідних чи друзів, серед тих, хто зміг подати вам руку чи підтримати у складну хвилину. Можливо, ви навіть зустрічали її на вулицях міста, але чи знали ви, як часто Вона оберігала вас від лиха чи направляла там, де ваші мрії могли розбитися об скелі?

Кожен із нас відповість на запитання, хто Вона, по-своєму.

А я зміг заплющити очі й побачити її такою. Втім якою б Вона не була, ми інші завдяки їй! І ми любимо тебе, наша Одесо і наша мамо!

www.anatoliy-kavun.info

